

Pratarmė

<https://doi.org/10.51554/SLL.21.52.01>

Poezijai skirtas žurnalo numeris kviečia susipažinti su skirtingais jos pavida-
lais ir paribiais. *Senosios Lietuvos literatūros* 52 tyrimų objektai apima platų
įvairių sričių spektrą: su poezija koreliuojančius ir ją inspiruojančius dailės
kūrinius, pamaldumo formas, politinių nuostatų ir įvykių atspindžius, rank-
raščių, leidybos ir vertimų reiškinius. Straipsniai aktualizuoja kai kurias te-
mas, aptartas per XX-uosius Lebedžio skaitymus – mokslinėje konferencijoje
„Lietuviškojo Parnaso ūksmėje: XVI–XVIII a. Lietuvos poezija“, dedikuotoje
Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus 425-osioms gimimo metinėms.

Pirmieji du šio numerio straipsniai atskleidžia poezijos reikšmę vizualiųjų
maldingumo formų raidai. Jolita Liškevičienė pristato ir analizuoja išskirtinį
barokinį kūrinį – Skurbutėnų koplyčioje esantį alegorinį paveikslą *Venatio
sacra* („Dieviškoji medžioklė“), gausiai dekoruotą įrašais, tarp kurių svarbiau-
sią vietą užima Sarbievijaus 30 epigramos „Meilės ir Jėzaus medžioklė“ eilutės.
Tiesioginė dailės kūrinio sąsaja su poetiniu tekstu paskatino straipsnio auto-
rę tirti ne tik paveikslo ikonografiją ir nustatyti galimą jo sukūrimo aplinką
bei laiką, bet ir patyrinėti poezijos įtaką jo meninei raiškai. Dailės istorikės
vertinimu, šis kūrinys yra unikalus vietinio dvasingumo pavyzdys, žanro po-
žiūriu – tapyta meditacinės paskirties emblema, atliepanti XVII a. Europos
literatūroje ir dailėje itin paplitusią „Dieviškosios meilės“ temą. Savitam pa-
maldumo reiškiniui skirtas Gitos Drungilienės straipsnis, aptariantis kryžiuje
užšifruotos eiliuotos maldos „Crux mihi“ sklaidą Lietuvos visuomenėje. Šis
figūrinės poezijos žanrui priskirtinas devocinis kūrinys, kryžiaus formos rai-
džių labirintas, kurio autoriumi buvo laikomas šv. Tomas Akviniėtis, Baroko
laikotarpiu Europoje platinamas kaip saugantis nuo ugnies ir epidemijų ženklas,
kartu su lydinčiomis maldomis ir pasakojimais. Drungilienė analizuoja šios

pamaldumo tradicijos funkcionavimo ženklus XIX a. Lietuvoje, kai eiliuotas tekstas buvo išverstas į lietuvių kalbą ir išspausdintas maldyнуose bei vieno lapo spaudiniuose, aptaria skirtingus „Šv. Tomo Akviniečio kryžiaus“ vertimus bei jų kontekstą.

Mato Grubliausko straipsnyje dėmesys krypsta į jėzuitą Kristupą Puciłowskią, Vilniaus universiteto retorikos ir filosofijos profesorių. Pagrindinis tyrimo objektas – iki šiol didesnio dėmesio nesulaukę šaltiniai: Puciłowskio dramos *Marijos pergalė* (1684) programa ir jo 1691–1692 m. skaityto etikos kurso dalies *Praelectiones politicae* paskaitų konspektai, straipsnyje analizuojami lyginant su kitais panašios tematikos ir paskirties kūriniiais. Anot straipsnio autoriaus, Puciłowskiui politikos paskaitos buvo erdvė svarstyti apie bendras valstybių problemas, o ypač – valstybės išsaugojimą ir taikos joje palaikymą, kurią užtikrinti galįs tik *fides* principas, įpareigojantis piliečius vieniems kitais pasitikėti. Straipsnis įvesdina ir į labai gausios, Lietuvoje dar mažai tyrinėtos proginės poezijos bei kitokių kūrinių kontekstą, kuriam priklauso Puciłowskio drama. 1683 m. pergalei prieš turkus prie Vienos ir valdovui Jonui Sobieskiui skirtame kūrinyje *fides* padeda išlikti vieningiems ir įveikti priešą.

Proginis XVIII a. leidinys lenkų kalba, *Sława nieśmiertelna polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego Heroiny* („Lenkų ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės herojės nemirtingoji šlovė“), skirtas Teresės iš Sapiegų Radvilienės su-tuoktuvėms (1739) su Jeronimu Florijonu Radvila (1715–1760), aptariamas Reginos Jakubėnas straipsnyje. Leidinį sudaro kelios dalys: graviūra su pa-vaizduotu herbu, herbą aprašantis eilėraštis, eiliuotas dedikacinis kūrinys ir genealoginė-heraldinė prozinė panegirika. Šį leidinį straipsnio autorė vertina kaip tipinį to meto panegirinių kūrinių: jis parašytas pagal žanro konvencijas, adresatė šlovinama pabrėžiant jos giminės didingumą bei socialinį statusą, prisimenama Sapiegų romėniškosios kilmės legenda.

Konvenciniai panegiriniai kūriniai būdingi XVIII amžiui, tačiau Apšvietos laikotarpiu poeziją vis aktyviau imta pasitelkti kaip tam tikrą politinės iškalbos rūšį. Šio amžiaus pabaigoje Vilniuje gyvenęs ir rašęs Vincentas Ignacas Marevičius (Wincenty Ignacy Marewicz, 1755–1822) buvo aktyvus valstybėje vykusių procesų dalyvis, aistringas visuomenės kritikas ir reformų rėmėjas. 1784 m. spaudoje debiutavęs Marevičius tuoj pat atsiliepė į politines aktualijas. Linos Balaišytės straipsnyje itin gausi šio aktyvaus piliečio poetinė kūryba, nors savo lygiu ir nepasiekusi poetinių aukštumų, tiriama kaip šaltinis, kuriame fiksuo-

jamos epochos politinės ir socialinės konstrukcijos, bendruomeninės vertybės. Tyrėja pabrėžia, kad į politinius įvykius valstybėje šis Abiejų Tautų Respublikos patriotas reagavo labai asmeniškai, jautė turįs teisę, kaip pilietis ir bajoras, atskleisti visuomenės blogybes ir patarti galingiesiems, kaip jas taisyti. Politinėje poezijoje Marevičius apmąstė ir valstybės žlugimo priežastis.

Poezijos vertimų problematikai skirtas Dalios Dilytės straipsnis. Jame nagrinėjami Davido Brodskio ir Sergejaus Isajevo atlikti Kristijono Donelaičio *Metų* vertimai į rusų kalbą. Tyrimo objektu pasirinkusi vieną iš svarbiausių epinio kūrinio elementų – epines formules, autorė analizuoja įvairius epinių formulių vertimo variantus, šiuo požiūriu lygina abiejų vertėjų darbo pavyzdžius, pasigesdama pastangų nuosekliai išsaugoti Donelaičio formules.

„Publikacijų“ rubrikoje Sergejaus Temčino straipsnis įveda į mokslinę apyvertą nežinomą bažnytinį slavų himnografinį kūrinį – paraklezę (maldos kanoaną) didžiajam kankiniui Jonui Naujajam iš Sučavos, pateikia duomenis apie šio kūrinio nuorašus, skelbiamas ir pats Temčino parengtas šaltinis. Ona Dilytė-Čiurinskienė pristato Jono Pašakausio „Tėvo Motiejaus Kazimiero Sarbievičiaus gyvenimo santrauką“ (lotynišką perrašą ir vertimą), leidžiančią pažvelgti į garsiojo poeto gyvenimo faktus ir legendas. Liucija Citavičiūtė supažindina su lietuviškąja Napoleono karų poezija – Prūsijos Lietuvos karo dainų rinkinėliu *Landšturmo giesmė*, kurio vienintelis išlikęs egzempliorius saugomas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje.

Mintauto Čiurinsko recenzijoje detaliam analizuojamas 2019 m. Lenkijoje Gdansko universiteto leidykloje išleistas Zofijos Głombiowskos parengtas Oršos pergalės (1514) poetinių „epinikijų“ leidinys su gausiais moksliniais komentarais ir kitų šaltinių priedais. Naujus aktualius leidinius (tarp jų – Iljos Lemeškino knygą ir Wojciecho Ryczeko parengtą naują Sarbievičiaus lyrikos bei jos lenkiškų vertimų rinktinę) ir 2021 m. antrosios pusės mokslinius įvykius apžvelgia anotacijos ir kronika.

Skaitytojams linkime įdomių atradimų, keliaujant senosios poezijos puslapiais ir jų parašėmis.

ONA DILYTĖ-ČIURINSKIENĖ
Vilnius, 2021 m. gruodžio 22 d.

Foreword

<https://doi.org/10.51554/SLL.21.52.01>

The issue devoted to poetry invites the readers to learn about its various forms and margins. In *Early Lithuanian Literature* 52, the objects of scholarship cover a wide range of different areas: works of art that correlate with and inspire poetry, forms of piety, reflections of political attitudes and events, and the phenomena of manuscripts, publishing, and translations. The articles actualise some of the themes discussed at the 20th Readings of Lebedys – the academic conference ‘In the Shade of the Lithuanian Parnassus: Sixteenth-Eighteenth-Century Lithuanian Poetry’ dedicated to the 425th anniversary of the birth of Mathias Casimirus Sarbievius (Sarbievski).

The first two articles in this issue reveal the importance of poetry in the development of visual forms of worship. Jolita Liškevičienė introduces and analyses an exceptional Baroque work, the allegorical painting *Venatio sacra* (The Divine Hunt) in the chapel of Skurbutėnai. The painting is richly decorated with inscriptions, the most important of which are the lines of Sarbievius’s 30th epigram, ‘The Hunt of Love and Jesus’. The direct link between the artwork and the poetic text prompted the author of the article not only to investigate the iconography of the painting and to identify the possible milieu and time of its creation, but also to explore the influence of poetry on its artistic expression. According to the art historian, the work is a unique example of local spirituality; in terms of genre, it is a painted emblem of a meditative purpose, echoing the theme of ‘Divine Love’ that was highly prevalent in seventeenth-century European literature and art. Gita Drungilienė’s article on the peculiar phenomenon of piety deals with the dissemination of the prayer *Crux mihi*, which is encrypted in the cross, in Lithuanian society. This devotional work, attributable to the genre of pattern

poetry, is a labyrinth of letters in the shape of the cross. Its authorship is credited to St Thomas Aquinas. During the Baroque period, it circulated in Europe as a sign of protection against fire and epidemics, along with accompanying prayers and stories. Drungilienė analyses the manifestations of the functioning of this devotional tradition in nineteenth-century Lithuania, when the poetic text was translated into Lithuanian and printed in prayer books and as one-sheet prints, and discusses the different translations of the 'Cross of St Thomas Aquinas' and their context.

The article by Matas Grubliauskas focuses on Christophorus (Krzysztof) Puciłowski, a Jesuit professor of rhetoric and philosophy at Vilnius University. The article is focused on the sources that have not received much attention so far: the brochure for Puciłowski's drama *Victoria Mariae* (1684) and notes from his course on politics *Praelectiones politicae* taught during the 1691–1692 academic year. In the article, they are compared with other similar sources of similar themes and purposes. According to the author, for Puciłowski, the lectures on politics were a space to reflect on the common problems of states, in particular on the preservation of the state and the maintenance of peace in it, which can only be ensured by the principle of *fides*, which binds citizens to trust one another. The article also introduces the context of very rich occasional poetry, which has not been extensively studied in Lithuania, and of other works, to which Puciłowski's drama belongs. In the work dedicated to the victory over the Turks at Vienna in 1683 and to the ruler Jan Sobieski, *fides* helped to remain united and overcome the enemy.

In her article, Regina Jakubėnas discusses *Sława nieśmiertelna polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego Heroiny* (The Immortal Fame of the Heroine of Poland and the Grand Duchy of Lithuania), an eighteenth-century publication in Polish commemorating the marriage (1739) of Teresa Radziwiłł née Sapieha to Hieronim Florian Radziwiłł (1715–1760). The publication consists of several parts: an engraving of a coat of arms, a poem describing the coat of arms, a poetic dedicatory piece, and a genealogical-heraldic panegyric in prose. The author sees this publication as a typical panegyric of the time: it follows the conventions of the genre, the addressee is glorified by emphasising the nobility and the social status of her family, and invokes the legend of the Roman origin of the Sapieha.

Conventional panegyric pieces are typical of the eighteenth century, but during the Enlightenment, poetry was increasingly resorted to as a certain

form of political eloquence. Wincenty Ignacy Marewicz (1755–1822), who lived and wrote in Vilnius at the end of that century, was an active participant in the processes taking place in the state, a passionate critic of society, and a supporter of reforms. Marewicz, who made his debut in the press in 1784, promptly responded to political issues. In her article, Lina Balaišytė examines the extremely rich poetic work of this active citizen, and although it did not attain poetic summits, it is approached as a source that captures political and social structures and communal values of the era. The scholar stresses that this patriot of the Republic of the Two Nations reacted to political events in the country in a deeply personal way; as a citizen and a nobleman, he felt entitled to expose the ills of society and to advise the powerful on how to rectify them. In his political poetry, Marewicz also reflected on the reasons for the collapse of the state.

Dalia Dilytė's article addresses the issues of poetry translations. It is focused on the two translations of Kristijonas Donelaitis's *Metai (The Seasons)* into Russian, by David Brodsky and Sergei Isaev. Having chosen the epic formulae, one of the most important elements of an epic work, as the object of her research, the author analyses different variants of translation of the epic formulae, compares the examples of the work of the two translators from this point of view, and concludes that the attempts to preserve Donelaitis's formulae in a consistent manner leave much to be desired.

In the 'Publications' section, Sergei Temchin's article introduces an unknown Slavic ecclesiastical hymnographic work, the paraklesis (prayer canon) to the great martyr John the New of Suceava, into scholarly circulation and provides data on the copies of this work. The source, prepared by Sergei Temchin, is included in this issue. Ona Dilytė-Čiurinskienė presents the Latin transcript and translation of Jonas Pašakauskis's (Poszakowski) 'Compendium vitae of Father Mathias Casimirus Sarbiewski', which offers an insight into the facts and legends of the life of the famous poet. Liucija Citavičiūtė introduces Lithuanian poetry of the Napoleonic Wars, a collection of Prussian Lithuanian war songs *Landšturmo giesmė*, the only surviving copy of which is kept in the Manuscript Department of the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences.

Mintaugas Čiurinskas's review offers a detailed analysis of the publication of poetic *epinikia*, or victory odes, dedicated to the victory at the Battle

of Orsha (1514). Prepared by Zofia Głombiowska and published by Gdańsk University Press (Poland) in 2019, it includes extensive scholarly commentaries and appendices of other sources. New relevant publications (including a book by Ilya Lemeshkin and a new collection of Sarbievius's lyrical poetry and its Polish translations prepared by Wojciech Ryczek) and scholarly events of the second half of 2021 are reviewed in 'Annotations' and 'Chronicle', respectively.

We wish our readers interesting discoveries on their journey through the pages and margins of early poetry.

ONA DILYTĖ-ČIURINSKIENĖ

Vilnius, 22 December 2021